

Eesti Looduskaitse Seltsi

infokiri nr 7/2022

NOVEMBER 2022

Teemad infokirjas

- Tulekul: ELKS-i aastakonverents Tartus 2. detsembril
- Metsamajanduse mõju rohevõrgustikule ja puhkemaastikele
- Aasta liblikas ja aasta puu 2022
- Osakondade tegemised

Mardisantide teekond.

Autor: Tammeougu Pääsu

Tulekul – Eesti Looduskaitse Seltsi aastakonverents

Eesti Looduskaitse Seltsi aastakonverents toimub **2. detsembril 2022 Eesti Maaülikoolis** aadressil Kreutzwaldi 5 (Metsamaja) ruumis 1A5, ülekanne veebis: <https://videosild.emu.ee/b/kal-x7x-fvy-gor>. Kohapeal osalemiseks tuleb **eelregistreeruda**, kohtade arv piiratud. Palun teatage osalemisest hiljemalt **21. novembriks**, saates kirja aadressile tiuu@elks.ee.

Päevakava

- 11.30–13.00 tutvumine Eesti Maaülikooli kogude (entomoloogiline kogu, herbaarium, mullamuuseum jne) ja tegemistega
- 13.00 lõuna
- 14.00–17.30 ettekanded (kohvipaus kell 16.00)

Ettekanded

- Kalev Sepp „Ülevaade Eesti Looduskaitse Seltsi tegemistest ja Eesti Maaülikoolist“
- Evelin Loit „Taimekasvatuse ringed ja ringid Eestis“
- Arvo Tuvikene „Mikroplastist ja muudest reostajatest Läänemeres ning nende mõjudest“
- Ivar Ojaste „Uued võimalused linnustiku uuringutes Eestis“
- Lauri Laanisto „Linnalooduse käest lastud ja kasutamata võimalused“
- Kaupo Kokamägi „Rohe- ja sinitaristu linna kuumasaari leevendava mõju hindamine mehitamata õhusõidukite abil“

Eesti Looduskaitse Seltsi juhatuse koosolek 25. oktoobril

ELKS-i juhatuse koosolekul 28. septembril olid arutluse all seltsi aastakonverentsi läbiviimine, ELKS-i strateegia, seltsi toimkonnad, 2023. aasta tööplaan, ülevaade pärast juhatuse eelmist nõupidamist (28. septembril) toimunud sündmustest ning kohapeal algatatud teemad. Otsustati, et seltsi aastakoosolek toimub 2. detsembril Eesti Maaülikoolis. Aastakoosolek algab Eesti Maaülikooli kogude ja tegevuste tutvustamisega ning jätkub ettekannetega taimekasvatusest, reostajatest Läänemeres, linnustiku uuringutest, linnaloodusest ning mehitamata õhusõidukite kasutamisest rohe- ja sinitaristu uurimiseks. Seltsi strateegia 2030 asjus otsustati, et osakondade tagasiside vaatab kõigepealt läbi strateegiatoimkond, kes paneb kokku lõpliku kavandi ning annab juhatusele ülevaate kõigist ettepanekutest ja sellest, kuidas neid strateegia lõplikus kavandis arvestati. Seltsi toimkondadest arutati kultuuri- ja ajalootoimkonna, rahastustoimkonna ja noortetoimkonna võimalikku koosseisu. Jätkuvalt oodatakse toimkondadesse tegutseda soovijaid kõigist osakondadest.

Metsamajanduse mõju rohevõrgustikule ja puhkemaastikele

Praegu uuendatakse omavalitsustes üldplaneeringuid ja võetakse neid vastu. Maakonnaplaneeringus määratletud rohevõrgustikus, puhkealadel, väärtuslikel maastikel peaks üldplaneering metsade kasutamist suunama, kuid seda ei tehta. RMK on isegi teatanud, et raietele tehtud kitsendustega üldplaneeringus nemad nõus ei ole! Samas võitlevad kohalikud kogukonnad selle eest, et kodumetsades (RMK mõistes KAH-alad) ei tehtaks uuendusraieid (lageraieid ja turberaieid). RMK metsaülemad aga soovivad KAH-aladel majandada metsa lageraiepõhiselt. Uuendusraieid, eriti ulatuslikud lageraieid, on loodust hävitavad ja maastikku drastiliselt muutvad (Eesti metsanduse arengukava aastani 2030: alusuuringu aruanne, lk 236–251; <https://dspace.emu.ee/xmlui/handle/10492/4578>). Metsasõbralik on püsimeetsandus (<https://elfond.ee/metsaomanikule/pusimeetsandus>), kuid seda ei saavat RMK metsaülemate sõnul kõikides metsades rakendada.

Joonis 1. Kümne aastaga avamaastikuks raiutud metsamaa (valkjad, kollased ja roosad lageraialangid) **Paduvere tugialal** (T). Üldplaneeringu täiendamise käigus muudeti varasemat väärtust: riigi tasandi väike tugiala T2 muudeti

Samas ütleb „Rohevõrgustiku planeerimisjuhend“ (2018: 24): „Juhul, kui 50% ulatuses koridori laiusest või rohkem kui 10% tugiala pindalast on looduslik maakate asendunud tehiskiviga, on rohevõrgustiku (RV) toimine antud piirkonnas kaheldav.“ „Elupaika killustav mõju muutub oluliseks, kui maastiku metsasus on langenud alla 50%“ (2018: 35). Analüüsidest vaadake, „kas RV aladel on toimunud ulatuslikke maakasutusmuutusi, kus 50% ulatuses koridorist või 10% ulatuses tugialast on looduslik maakate asendunud tehiskiviga“ (2018: 30).

Kuidas siis saame täita uue metsastrateegia ja elurikkuse strateegia tingimusi, kui rohevõrgustik ei toimi? Pärast metsafunktsioonide (metsakategooriad) ja metsakasutuse eemaldamist metsaseadusest (2008) ei ole Eesti metsade majandamine enam säästlik ega täideta ka säästva metsanduse standardeid. Ka *roheline võrgustiku* alade üldistes kasutustingimustes on mainitud, et

- metsa majandamine on võimalikult ala ökoloogilist eripära ja olusid arvestav ning lähtub heast metsamajandamise tavast (säästva metsanduse põhimõtetest);
- looduslike ja/või poollooduslike alade osatähtsus ei tohi langeda alla 90%.

Kui looduslik kõrge üle 5-meetrine taimkate (*mets, kultuurpuistu*) on suletud metsamaastik, siis lageraietega avamaastikuks muudetud *raiesmikud, selgusetu alad ja noorendikud* on inimtekkelise päritoluga madal taimkate ehk tehiskiviga maakate. Metsaelupaigad on lageraietega kuni kolmekümneks aastaks kadunud, kuigi maakasutust (*metsanduslik tulundusmaa*) ei ole muudetud.

Üldplaneeringuga kitsenduste seadmisest kirjutatakse keskkonnaameti käsiraamatus (2018: 60–65; <https://keskkonnaharidus.ee/sites/default/files/inline-files/KOV%20k%C3%A4siraamat.pdf>). ELF teavitas oma valitsusi 6.05.2020 kirja teel dokumendis „Metsade kasutuse suunamine üldplaneeringutes“

(<https://media.voog.com/0000/0037/1265/files/Metsade%20kasutuse%20suunamine%20%C3%BCldplaneeringutes.pdf>) ja 30.09.2020 juhendiga „Metsade kasutuse suunamine. Soovitusi oma valitsustele“ (https://issuu.com/elfond/docs/kov_metsajuhend_elf_30.09.2020), kus on toodud argumentid ja soovitused.

Väljavõtte (6.05.2020: 3–4;

<https://media.voog.com/0000/0037/1265/files/Metsade%20kasutuse%20suunamine%20%C3%BCldplaneeringutes.pdf>):

„Kohalikul oma valitsusel on õigus üldplaneeringus otsustada järgmiste metsa majandamist puudutavate piirangute üle:

- 1) rohevõrgustiku toimimist tagavate tingimuste täpsustamine ning sellest tekkivate kitsenduste määramine (PlanS § 75 lg 1 p 10);
- 2) kohaliku oma valitsuse üksuse tasandil kaitstavate loodusobjektide ja nende kaitse- ja kasutustingimuste seadmine (PlanS § 75 lg 1 p 13);
- 3) väärtuslike põllumajandusmaade, rohealade, maastike, maastiku üksikelementide ja looduskoosluste määramine ning nende kaitse- ja kasutustingimuste seadmine (PlanS § 75 lg 1 p 14);
- 4) puhke- ja virgestusalade asukoha ja nendest tekkivate kitsenduste määramine (PlanS § 75 lg 1 p 20);
- 5) asula või ehitiste kaitseks õhusaaste, müra, tugeva tuule või lumetuisku eest või tuleohu vähendamiseks või metsatulekahju leviku tõkestamiseks lageraie tegemisel langi suurusele ja raievanusele piirangute seadmine (PlanS § 75 lg 1 p 21).

Tarvidus seada piiranguid raietele – **raie liigile, vanusele, langi suurusele** – võib tekkida kõigi eelpool toodud üldplaneeringu ülesannete puhul. Kõik viidatud alused võimaldavad raietele ka vajalikke piiranguid seada.“

Ulatuslikud lageraied ei taga piirkonnas kohalike liikide ja kasvukohale iseloomulike koosluste säilimist; rohevõrgustiku toimimist; puhkeväärtuste ja maastiku säilimist puhkemaastikel ning marja- ja seenemetsades; elamiseks soodsaid keskkonnatingimusi, milleks olid kuni 2008. a määratud kaitsemetsad. Keskkonnaministeeriumi poolt 2001. a välja antud juhis „Kaitsemetsade majandamisjuhised“ andis konkreetsed õpetused majandamiseks. Ainult Harku vald on eeskujuks ja algatanud „Harku valla puhkemetsade teemaplaneeringu“ (<https://www.harku.ee/teemaplaneeringud>)!

Vello Keppart, säästliku metsanduse ekspert

Aasta liblikas 2022 – vareskaera-aasasilmik

2022. aasta liblikas vareskaera-aasasilmik (*Coenonympha hero*) kuulub silmikute sugukonnas aasasilmikute (Eestis viis liiki) perekonda. Esmakordselt kirjeldas liiki Carl von Linné 1761. aastal.

Vareskaera-aasasilmik on kogu Euroopa Liidus looduskaitse all. Eestis, kus on leviala põhjapiir, kuulub liblikas kolmandasse kaitsekategooriasse. Ta on üldlevinud niisketes elupaikades. Liblikas eelistab päikeselisi tuultele varjatud elupaiku ja on Eestis enamlevinud Tartu maakonnas.

Aastas on üks põlvkond, munad munetakse üksikuna hajusalt maapinna lähedale kõrrelistele. Kuigi Eestis on toitumisel vareskaera-aasasilmiku tunnustamiseks liiv-vareskaer (*Leymus arenarius*), sobivad röövikutele ka teised kõrrelised, eelkõige nurmikad ja kastikud.

Tiibade siruulatus 26–30 mm. Isaste valmikute tiivad on tumedamad. Eritunnuseks on esitiibade kannaosas kolm paisunud tiivasoont. Tiibadel on silmalaigud. Looduses on vareskaera-aasasilmik vaadeldav eelkõige tema puhkehetkedel, kui tiivad on seljal koos. Tagatiibade alakülje serval on eri suurusega heleda südamikuga silmalaigud, millest kannal asub pidev erineva laiusega veidi sakiline valkjas triip.

Ülo Ormus, ELKS-i Türi osakonna esimees

*Autori vareskaera-aasasilmiku leid 2020. a Tartumaalt Trepimäelt Võrtsjärve lähedalt. Kuigi liblika lend on aeglane, võttis tema pildile saamine aega ja lõpuks jäi õitsvast aasalaigust järele tallermaa nagu A. H. Tammsaare miniatuuris „Poiss ja liblik“.
Foto autor: Ülo Ormus*

Pihlakas – aasta puu 2022

Pihlakaliike kasvab Eestis looduslikult kolm: **harilik pihlakas**, Lääne-Eestis **pooppuu** ning looduskaitsealune **tuhkpihlakas**, kes kasvab vaid Saaremaa ja Hiiumaa lääneranniku vööndis. Väga iseloomulik ja sage on harilik pihlakas alusmetsana laanemetsades, kasvab edukalt ka loo-, salu- ja soovikumetsades, on pioneerliik merest kerkivatel laidudel, karjäärimetsade puistangutel, karjamaadel ja jäätmaadel.

Pihlaka õisik. Foto autor: Vello Keppart

Harilikku pihlakat tuntakse 175–180-päevasel vegetatsiooniperioodil hästi, eriti viljade ajal ja ka õitsemise perioodil; teisi pihlakaliike tuntakse vähe. Üsna sageli on pihlakat ja pooppuud istutatud ilutaimena ja puisteedele asulatesse, kus nad pakuvad suvel kuumuse eest varju ning õitsemise ja viljade ajal ning sügisel värvunud lehtede perioodil silmailu.

*Pihlakas värvunud viljakobaratega.
Foto autor: Vello Keppart*

Raagus pihlakat on raske ära tunda. Võrse tipupung on külgpungadest palju suurem (kuni 15 mm pikk) ja kaetud hõbedaste siidkarvadega, võrse ise on aga kaetud halli kilega. Võrsete koorel on pihlakale omane tugev lõhn. Pungad puhkevad mai alguses.

Pihlakad õitsevad fenoloogilise suve alguses: mai kolmandas dekaadis, enamasti juuni alguses. Looduses eristatakse toominga-pihlaka aspekti, kui maastikus annavad tooni valendavad puud. Õied on tugeva mõrumandli lõhnaga, mis meelitab ligi putukaid. Keskmise tootlikkusega meetaimena annab pihlakas mett 30–40 kg/ha.

Pihlaka õunviljad hakkavad värvuma suve lõpus, seemned muutuvad pruuniks septembrikuus. Õunviljad on mõrkja maitsega. Polli aiandusuuringute keskuses on suur pihlakaliikide ja -sortide kollektsioon. Puuviljandusteadlane Robert Piir kirjeldab raamatus „Pihlakas“ (2010) 40 pihlakaliiki ning hariliku pihlaka 18 pomoloogilist ja 15 dekoratiivsetel eesmärkidel kasvatatavat kultivari.

Pihlaka kohalik väärspuit on punakas, keskmise raskusega, kõva, sitke, elastne ja libe, kuid raskesti lõhestatav. Praegusel ajal piirdub kasutus ehete ja suveniiride valmistamisega. Varem kasutati väärtuslikku pihlakapuitu tööriistade varteks, rehapulkadeks, rattakodarateks, tehti ree jalaseid, puuäkete piisid, püssikabasid jm tarbeesemeid ning mööblit. Pihlakaid saaks kasvatada väärspuidu saamiseks istandustes.

Kui pihlaka marju on vähe, siis on õuntel sage õunakoi (pihlakakoi) kahjustus – ta toitub peamiselt pihlakate õunviljadest. Pihlakatelt võib leida pihlaka-võrgendikoi röövikupesasid, sama liik sööb ka laukapuu, ploomipuu, viirpuu ja toompihlaka lehti. Pihlaka lehtedel võib mõnel aastal näha pihlaka-näsarooste kollakaid kuni helepruune laigakesi, selle seene vaheperemees on kadakas. Õuna- ja pirnipuid see näsarooste liik ei ohusta.

Sügisel ja talvel pakuvad pihlakobarad paljudele lindudele (ligi poolsada liiki) söögipoolist, kuni kõik viljad on söödud. Talvituvate kuldnokkade, rästaste ja siidisabade ellujäämine sõltub suuresti pihlakatelt, arooniatelt, viirpuudelt ja kadakatelt saadavast toidust.

Metsamaal, sh (KAH-) puhkemetsades (maatulundusmaa 100%), kahjuks pihlakat lageraiepõhine raiemeetod ei soosi. Juba alusmetsaraiega võetakse need puud maha ja heal juhul läheb väärtuslik puit haohunnikusse hakkeks või küttepuuks. Aga pihlakas on visa ja taastub kannuvõsust kiiresti korduvatest raiumistest või niitmistest hoolimata.

Rootsi metsahoiuseadus kaitses 1664. aastast teiste vilju kandvate puude hulgas ka pihlakaid. Pihlakas on austatud ja pühaks peetud kodupuu, kasulik ja kaunis koduõue puu.

„Kas leidub veel mõnd puuliiki, mis oleks aastaringselt nõnda kaunis nii mandril kui saartel? Kas sümboliseeriks mõni puuliik suitsupääsukese, rukkilille ja paekivi kõrval pihlakast paremini eestlase visadust ja naiselikku kaunidust, tehes pihlapuu koduõues nii lähedaseks ja omaseks?“ (Piir 2010).

Vello Keppart, dendroloogiahuviline

Kirjaniku ja koolmeistri Harri Jõgisalu 100. sünniaastapäev

Märjamaa valla aukodanikul Harri Jõgisalul oli 24. augustil sajas sünniaastapäev. Seda tähistati nimetatud kuupäeval Märjamaa raamatukogus meenutuste õhtuga. Kohale oli tulnud mitmeid kirjanikke, õpetajaid, raamatukogutöötajaid ja teisi, kes Harriga eri aegadel kokku puutunud.

Õhtut avades ütles filmimees Mark Soosaar: „Mina räägin ikka sünnipäevast, mitte sünniaastapäevast, sest Harri elab meie mälestustes edasi. Räägin üdini heast inimesest, kellega tutvusin 1967. aastal Sangelaiul.“ Sellele järgneski katkend raadiosaatest, mis oli salvestatud 2012. aastal Jõgisalu 90. sünnipäevaks, kus kirjanik rääkis oma loomingust. Sel moel oli päevakangelane justkui ise taas meie seas.

Vallavanem Meelis Välise sõnul oleme õnnelikud, et Harri Jõgisalu sattus elama Märjamaale, aga tema tegevus ulatub siit kaugemale.

Sünniaastapäeval oli ehitatud Harri Jõgisalu pink, mis kingiti kirjanikule tema 90. sünnipäeval.

Foto autor: Reet Saar

Kirjanik Arvo Valton nimetas esmalt Harrit kui õpetajat Märjamaa koolis. Hiljem said neist kirjanikena kolleegid ja head sõbrad. „Harri alustas koolinäidendite kirjutamisega. Produktiivsem aeg kirjanikuna tuli siis, kui ta oli juba koolitööst eemal,“ ütles Valton. Märjamaa koolis töötas Harri Jõgisalu aastatel 1947–1978. Koolist lahkus ta 56-aastasena, et pühenduda täielikult kirjanikutööle. Seni oli ta seda teinud õpetaja ja õppealajuhataja töö kõrvalt. Jõgisalu elas 92-aastaseks. Ta oli siis vanim eesti kirjanik.

Ühislaul kihnlastega kirjanik Harri Jõgisalu 100. sünniaastapäeval. Foto autor: Reet Saar

Lastekirjanduse uurija Krista Kumberg andis suurepärase ülevaate Harri Jõgisalu loomingust, millest tõi värvikaid tekstinäiteid. Kirjanik jäi lastele kirjutades truuks oma põhiteemadele, milleks on loodus ja kodulugu. Autor ei soovi igal hetkel lapslugejale olla põnev, tema tekstide rahuliku kulgemisega tuleb kaasa minna. Ta ei kirjelda karakteri arengut, ta on vaatleja, kes kirjeldab probleemi. Kumberg võrdles Jõgisalu loomingut Läänemaa loodusega.

Need on vaid mõned nopped eelmisest ettekandest, milles puudutati ka Jõgisalu mälestusteraamatuid. Põhjaliku käsitluse peale ütles Mark Soosaar, et meenutuste õhtu kujuneb juba teaduslikuks konverentsiks. Järgmisena kõnelenud Leelo Tungal meenutas humoorikaid seiku lastekirjanike reisidest teistesse liiduvabariikidesse ja Harrit kui reisikaaslast. Ülo Tuulik rääkis Jõgisalu ülesannetest kirjanike liidu konsultandina. „Aga kõigi rollide kõrval võib alati küsida, mis mees ta muidu oli?“ Seda Tuulik oma jutuga avaski. „Jõgisalu on kui eeskuju, mall, kuidas elada oma elu väarikalt. Aitäh, et tundsite teda, ta on mõjunud teile kõigile,“ andis Tuulik oma vastuse.

Mitmel puhul märkisid kõnelejad Harri suurepärast saksa keele oskust ja väga head mälu.

Harri Jõgisalu on ka Kihnu saare aukodanik, kes on kihnu keeles kirjutanud kaks raamatut. Ta käis omal ajal palju Kihnus ja Sangelaiul, kus suviti elas vana kalur, nn Sangevana. Kohal olid Sangevana lapselapsed Veera Leas ja Veronika Tšetšin Kihnust ja Vigalas elav Aleksander Nazarov. Lisaks kihnu keeles räägitud meenutustele kinkisid nad raamatukogule kihnukeelseid trükiseid. Spontaanselt tegi Mark Soosaar kihnlastele ettepaneku laulda ja koos kantigi ette regilaul. Mitmel korral saatsid õhtut muusikalised pausid, kui lõõtspilli mängisid Eve Burmeister ja Ave Sinikas ning viulit Leen Burmeister.

Jõgisalu elus ja loomingus oli olulisel kohal looduskaitse. Sellest rääkis Kalev Tihkan. Jõgisalu oli 1966. aastal loodud Eesti Looduskaitse Seltsi asutajaliige ja 27.02.1967 moodustatud seltsi Märjamaa osakonna kauaaegne esimees. „Harri puhul jääb meelde murelikkus looduse pärast ja muhedus inimesena. Tema surm oli mulle kui õunapuu murdumine, kui viidata Harri jutule „Ema õunapuu,“ ütles Tihkan.

Harrit meenutasid Rein Saar ja Aino Villandi. Märjamaa gümnaasiumi direktor Kalle Uusmaa luges ette kunagise muusikaõpetaja Vaike Vaide saadetud tervituse. Nemad töötasid aastaid koolis koos.

Kihnukeelse haiku kirjutas Jaanus Ermann:

*meri põlõmte
ljõnnu' Harril' kostsive
pallas vesi ju.*

Jõgisalust toodi sel õhtul välja mitmeid uusi seiku. „Isa sõnavaras olid ka lööma, taguma ja peksma,“ alustas oma meenutusi tütar Miina Jõgisalu. Tundes Harrit pigem leebe inimesena, oli see intrigeeriv algus. Harri valdas kirjutusmasinal pimekirja, selle oskuse oli ta omandanud poeglase kommertskoolis. Õhtuti pärast koolist tulemist sai õpetajast kirjanik. Kui abikaasa Elsa küsis, kuidas sul käsikirjadega on, oli sõnakasutus vastavalt hetkeseisule. „Tekst tuleb ümber lüüa,“ oli vastus, kui olukord oli rahulik. „See tuleb sisse taguda,“ ütles Harri, kui tähtaeg peale surus. „Tekst on vaja sisse peksta,“ kõlas siis, kui aega oli juba väga vähe jäänud.

Väärika mehe sünniaastapäev sai lugupidamisega tähistatud. „Isa oleks selle õhtu kaasa teinud, vahel muhelenud ja mõnda kohta täpsustanud,“ ütles Miina Jõgisalu toimunut kokku võttes.

Jutud jätkusid kohvilauas. Olgu lisatud, et Manijalt saadeti peolauale koduleib ja Kihnust peenleib. Leib on alati sümbolne kingitus, aga Jõgisaluga seoses ka ilus viide tema kõike menukamale raamatule „Maaleib“, mis räägib saarele tulnud linnalaste suvest saarel. Kohvilauajuttude kõrval sai vaadata 1984. aastal salvestatud telesaadet „Tuhat tutvust“, kus Eve Viilupi saatekülaliseks oli 62-aastane Harri Jõgisalu.

Reet Saar, Märjamaa Nädalalehe toimetaja

*Artikkel ilmus 31.08.2022 Märjamaa Nädalalehes; siin taasavaldatud lühendatuna.

Hirmus loodus

Et kõik ausalt ära rääkida, pean ma alustama kevadest. Nimelt toimus kevadel Sonda raamatukogus lugejatele ääretult tore kohtumine Marko Kalduriga, kes on teatavasti giidmatkajuht, fotograaf, rändur ja reisikirjanik. Ja nüüd sügisel tekkis mõte korraldada temaga kohtumine seltsi liikmetele.

Panime Markoga kõigepealt paika teema ja vastavalt sellele hakkasime mõtlema, kus üritust teha. Kuna teemaks sai „Hirmus loodus“, siis otsustasime kokkusaamise korraldada lõkkeõhtuna Uljaste järve ääres.

Kohtumine Marko Kalduriga lõkkeõhtul Uljaste järve ääres. Foto autor: Raul Ivanov

„Hirmus loodus“ – mõtlemapanev teema, kas pole? Oleme ju ikka harjunud ilusa loodusega. Aga sellel õhtul otsisime Marko abiga vastuseid küsimustele, kas loodus on hirmus, mida või keda sa looduses kardad, kuidas oma hirmudega hakkama saad jne. Otsisime veel uusi asju, mis meid looduses hirmutavad: metsloomad, äike, eksimine, pimedus, vaikus, kummitused jne. Nendest ja paljudest teistest hirmudest rääkis Marko oma matku ja reise kirjeldades. Hirmsaid juhtumeid oli olnud nii naljakaid kui ka tõsisemaid. Veel õpetas Marko meile, kuidas oma hirmudega hakkama saada, neid vältida ja nendest üle olla. Oma mõtetes saime kindlasti jagu nii mõnestki hirmust, aga kas see ka tegelikkuses nii on ...

Lõkkeõhtu Uljaste järve ääres. Foto autor: Raul Ivanov

Oli imeilus õhtu imeilusa järve ääres ja imeilusa päikeseloojanguga ning koos ääretult huvitava inimesega, keda võib lõputult kuulata.

Kohtumist rahastas SA Keskkonnainvesteeringute Keskus.

Stella Mäitse, ELKS-i Sonda osakond

Retk Gauja rahvusparki lummavasse sügisesse

Tõelist loodusesõpra tõmbab iga aasta aeg. Nii võtsidki 40 huvilist oktoobri keskel ette tee Läti suurimasse ja vanimasse rahvusparki – Gauja rahvusparki. Seda eesti keeli Koiva kanti nimetati juba 19. sajandil Liivimaa Šveitsiks.

Esimesel päeval saime nautida Koiva orgude bioloogilist mitmekesisust, pinnavormide vaheldusrikkust, allikaid, liivakivipaljandeid. Sigulda maalilised sügismaastikud ning omapärased loodus- ja kultuuriajaloolised mälestised olid lausa lummavad.

Turaida linnus on Sigulda lähedal Koiva jõe kaldal endise Turaida asula territooriumil olev piiskopilinnus. Enne piiskopilinnuse ehitamist asus samal kohal Turaida muinaslinnus, kohalike liivlaste vanema Kaupo residents, mille riialased ülestõusu kartuses 1212. aastal maha põletasid. Tõusime Turaida torni, kust avanes

Gutmani koobas Gauja rahvusparkis. Foto autor: Anne Krivan

sügisvärviline vaade Gauja ümbrusele. Peatusime hetkeks ka Turaida Roosi haual, kus kuulasime lugusid minevikusündmustest, jalutasime rahvalaulude pargis, mida kaunistavad Indulis Ranka rahvalaulude teemalised taiesed. Seejärel imetlesime Gutmani koobast (Baltimaade suurim!) ja allikat.

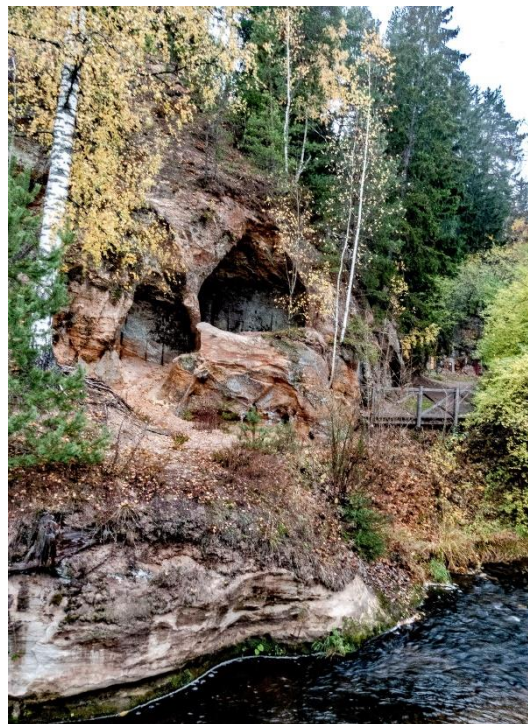
Juba 1969. aastast pakub elamusi köisraudtee. Seitsme minuti pikkune sõit üle Koiva jõe ürgoru ühendab Siguldat Krimuldaga ja pakub 43 m kõrgusel sõitu üle ürgoru vaadetega Turaida lossile, Krimulda mõisale ja Sigulda bobisõidurajale. Kahjuks ei õnnestunud sellest sõidust osa saada, kuna ilus nädalavahetus oli toonud suuri rahvahulki loodust nautima ja piiratud aeg ei lubanud paaritunnises järjekorras olla. See-eest käisime Krimulda vana ja uut lossi vaatamas. Krimulda kiriku läheduses orus leidsime pika otsimise peale üles ka liivlaste pealiku Kaupo haua. Meenutasime 21. septembril 1217 toimunud madisepäeva lahingut. Öömaja ootas meid Kõrvejärve ääres Riias.

Teise päeva hommikul võtsime suuna Gauja äärde Līgatnesse. Līgatnes asub 1815. aastal asutatud paberivabriku hoonetekompleks, mis on Koiva jõe kallastel. Säilinud on arvukalt 19. sajandil ehitatud tööliselamuid nii vallalistele kui ka peredele; paberivabriku juhtkond tegi kunagi kõik, et luua oma töötajatele soodsad elamistingimused. Tänapäevaks on vabriku direktori külalismaja riikliku kaitse all olev muinsusmälestis.

Līgatnes asub mitmeid looduskaitsealuseid paljandeid. Linna keskel Lustūzis on ligi 50 meetrit kõrge ja 250 meetrit pikk paljand, mis on märkimisväärne arvukate liivakivisse uuristatud koobaste – vabrikutöölise keldrite – poolest. Esimesed koopad rajati sinna juba aastal 1770. Selle vastas asub 17 meetri kõrgune Ānfabrika kalju. Ka sellesse on alates 1815. aastast rajatud keldreid, mis on tänini kohalike kasutuses hoiukohtadena, kus püsib aastaringselt ühtlane temperatuur. Looduskaitse all on ka osaliselt linna territooriumil asuv Springi pank, mis kuulub rahvuspargi koosseisu.

Aastal 1961 sai Līgatnest alev. Linnaõigused anti Līgatnele aastal 1993. Aastal 2014 sattus vabrik makseraskustesse ja järgmisel aastal tootmine peatati.

Līgatnes külastasime ka kurikuulsat nõukogudeaegset ülisalajast maa-alust punkrit. Līgatne punker asub 9 meetri sügavusel maa all ja sinna on tehtud Läti kommunistliku eliidi tuumasõjavarjend. Varjendis on tollest ajast säilinud nii interjööri kui ka kütte- ja õhupuhastussüsteemid. Punker ehitati külma sõja ajal, kui NSVL oli pidevalt valmis Lääne kallaletungiks, eriti USA tuumarünnakuteks. Siin oli olemas kõik vajalik selleks, et pärast tuumasõda mõne kuu jooksul ellu jääda. Kohalik giid kõneles väga ilmekalt, kuidas see suur rajatis oleks ohu korral toiminud. Saime külastada paljusid ruume, kuid mõnes kohas keelati pildistada, kuigi tavakülastaja jaoks ei tundunud seal midagi salastamist väärt olevat – ruum kaartidega, õhupuhastussüsteem nagu tavaliselt allveelaevas.

Līgatne paljand. Foto autor: Erika Kruup

Tegime lühikese peatuse Cēsises ja sõitsime siis edasi Āraiši külakesse, kus külastame Āraiši järvelinnust – arheoloogilist muuseumiparki. Muuseumipark on ainulaadne rekonstruktsioon pronksiaja asulast, mis rajati pärast väljakaevamistel leitud palkidele tehtud radiosüsinikuanalüüsi ja täpsete jooniste koostamist. Esimene rekonstrueeritud eluhoone valmis 1981. aastal. Suuremahulisem ehitustegevus algas 1990. aastal. Hiljem ehitatud külastushoones on välja pandud järvelinnuse teemaline püsiekspositsioon koos väljakaevamistel avastatud esemetega. 2020. aastal valis Läti arheoloogide selts järvelinnuse parimaks mälestiseks.

Külastasime ka Āraiši ordulinnust ja kiviaegset asulakohta. Tagasiteel käisime ära Lielā Ellītes ehk Liepa Suures Põrgus, mis on väga ebatavalise kujuga liivakivikalju suure koopa ja kolme liivakivikaarega. Kalju on olnud iidsetel aegadel oluline pühapaik. Lielā Ellīte on umbes 6500-7000 aastat vana. Kalju on tänaseni väga eriline: koopa sissepääsu juures on nukid, nišid, õõnsused ning Lätis ainulaadne arkaad.

Liivakivipaljandi läheduses asuva Landeswehri sõja monumendi jalamil kuulasime meie giidi Eha Lambingu ajaloolist mõtisklust eestlaste rollist Läti vabadusvõitluses. Sambil on tekst, kus tänatakse eestlasi abi eest.

Kaks sisukat ja imelist sügispäeva Gauja rahvusparkis möödusid sujuvalt ja meeleolukalt.

Anne Krivan, ELKS-i Alutaguse osakonna liige

Parem elukeskkond läbi koosloome

Maardu linnavalitsus koos Muuga Seltsi, Eesti Looduskaitse Seltsi Maardu osakonna ja MinuMuuga2035 algatusega osaleb Siseministeriumi ja Sotsiaalse Innovatsiooni Labori korraldatavas koosloome koolitusprogrammis. Oleme üks kümnest koosloometiimist, kes 2022. aastal selles programmis osalevad. Maardu tiimi fookuseks sai võetud Muuga aedlinna elupiirkond ja kogukond kui selgelt eristuv aedlinnaline, tärkava kogukonnatunnetusega elukeskkond. Programmi raames töötasime välja Muuga kogukonna ja linnavalitsuse koostöömudeli kavandi. Prioriteetseks kujunesid kolm teemat: inimsõbralik elukeskkond, avalik ruum ja kättesaadavad avalikud teenused Muugal. Nende teemade põhjal toimusid 17. juulil kogukonna mõttetalgud aiaakadeemia vormis. ELKS-i Maardu osakonna poolt arutasime tookord prügistamist aedlinnas – jätkuvalt viiakse aedlinnaga piirnevatele haljasaladele aiajäätmelid, mis häirivad vaadet, aga ühtlasi mõjutavad ka looduskooslusi toitainete lisandusega ja ohustavat loodust sinna invasiivsete liikide sattumisega.

Arutelu Muuga aiaakadeemias avaliku ruumi, avalike teenuste ja keskkonna teemadel 17. juulil 2022.

Foto autor: Raul Savimaa

Kogukonnaühingute ja linna koostöö on tihedam alates 2020. aastast Maardu uue üldplaneeringu avalikul arutelul esitatud ettepanekute kogukonnapoolses koostamises, millele järgnesid ettepanekud Maardu arengukavva 2022–2030, samuti arutelud keskkonda mõjutavate objektide üle linnas ja linna toetus Maardu loodus- ja kultuuriloolise õpperaja ideed tutvustavale üritusele.

*Muuga kogukonna ja Maardu linna koosloomeseminar Muuga lasteaia saalis 6. novembril. Taustal kaardistatud probleemid ja võimalikud lahendused.
Foto autor: Raul Savimaa*

6. novembril arutasime Muuga kogukonna teemasid ja koostöömudelit Muuga lasteaia saalis kogukonna ja linna esindajatega. Arutelu eestvedaja oli konsultant Krista Pegolainen-Saar. Osalesid nii Muuga elanikud kui Maardu linnapea Vladimir Arhipov, abilinnapea Aurika Sin, volikogu esimees Ailar Lyra ning Maardu-Muuga koosloome programmis osalejad – Jelena Katsuba ja Mihhail Solovjov Maardu linnavalitsusest, Margot-Helena Kasari Muuga Seltsist, Marion Bobkov liikumisest #MinuMuuga2035 ja ELKS-i Maardu osakonnast ning allakirjutanu. Tahan siinkohal rõhutada just selle tähtsust, et lisaks linna üldvaatele tuleb probleeme vaadata kogukondade ja elupiirkondade kaupa – nii tulevad välja ka piirkonna erisused ja vajadused, mis võivad tervikvaates lahustuda. Sõbralik elukeskkond peitub aga just kohalikes detailides.

Mõttetalgutel kaardistasime kogukonna vajadusi ning arutasime üheskoos, kuidas koosloomes kogukonna ja linnavalitsusega võimaldada kestlikku ja tulemuslikku probleemilahendust ja elukeskkonna arengut. Toimunud arutelud koosloome töötoas Muuga kogukonna ja Maardu linna tihedama koostöö teemal olid tulemuslikud. Rühmatöodes tõime välja nii selle, mis on juba hästi, kui ka selle, mis vajab parendamist ning millesse on kohalolijad järgmise kahe aasta jooksul valmis panustama.

Raul Savimaa, ELKS-i Maardu osakonna esimees, Maardu-Muuga koosloome programmi tiimi liige

Ootame infokirja kaastöid teile olulistel teemadel! Samuti ootame tagasisidet, mida soovite infokirjast lugeda. Saada oma arvamus info@elks.ee.

Telli infokiri e-postiga

<https://elks.ee/liitu-meie-infokirjaga/>.

Infokirja pani kokku ja toimetab Eesti Looduskaitse Seltsi kommunikatsioonitoimkond. Kommunikatsioonitoimkonna e-post: info@elks.ee.